

DANTER IZABELLA

MÚZEJNÉ AKTIVITY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

[A NEMZETISÉGEK MÚZEUMI AKTIVITÁSAI]

Dokumentácii kultúrnych hodnôt múzejného charakteru a hmotných pamiatok jednotlivých národností a etnických skupín na Slovensku sa venujú špecializované národnostné múzejné inštitúcie. Na základe národnostného zloženia obyvateľstva toho – ktorého regiónu v rámci budovania zbierkového fondu a špecializácie činnosti realizujú rôzne aktivity a podujatia prezentujúce hmotné pamiatky národnostných menšín i regionálne a miestne múzejné inštitúcie.

Múzejné aktivity maďarského etnika na Slovensku sú organicky späté s inštitúciami s celoslovenskou a regionálnou pôsobnosťou. SNM – Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku je špecializovanou vedecko-výskumnou, dokumentačnou a metodickou múzejnou inštitúciou, ktorá cieľavedome skúma dejiny a vývoj hmotnej a duchovnej kultúry Maďarov na Slovensku. Prioritou činnosti múzea v roku 2008 bola akvizičná a výstavná činnosť. V rámci akvizičnej činnosti do zbierok múzea pribudli nové zbierkové predmety, väčšinou z odboru histórie. Expozícia pod názvom Tradície a hodnoty – Maďari na Slovensku – Klenotnica ľudovej kultúry (sprístupnená verejnosti v roku 2003) sa rozšírila multimediálnou prezentáciou nárečí a folklórneho prejavu. Expozícia v kaštieli Imre Madácha v Dolnej Strehovej sa doplnila historickým nábytkom a premietaním dokumentov o živote a tvorbe I. Madácha. V októbri sa tu uskutočnilo dvojdné medzinárodné podujatie Literárne dni I. Madácha. Samospráva Novohradskej župy MR múzeu udelila Cenu I. Madácha. Z vlastných výstav múzea najúspešnejšie boli prezentované nielen vo výstavnej sieni múzea (Žižkova ul. 18), ale aj v iných múzeách na Slovensku, ba aj v zahraničí. Bola to predovšetkým výstava: Lesznai a Hrušov, ktorá sa okrem Bratislavy úspešne sprístupnila aj v priestoroch Zemplínskeho múzea v Michalovciach a v Nižnom Hrušove. K výstave bol vydaný katalóg. Ako sprievodné podujatie k výstave, múzeum v spolupráci s ďalšími inštitúciami usporiadalo vedecké sympóziu s medzinárodnou účasťou o tvorbe tejto významnej osobnosti. Výstava Dlhá jar, horúce leto..., ktorá prezentovala udalosti v roku 1968, bola sprístupnená okrem výstavnej sály múzea v Bratislave aj v Slovenskom inštitúte v Budapešti. Mimoriadne významnú zbierku prezentovali výstavy zostavené z pozostalosti maliara Eleméra Halásza Hradila a z diel Gyulu Flacheho. K výstave E. Halásza Hradila, ktorá bola prezentovaná i v Podunajskom múzeu v Komárne, vydalo múzeum i katalóg. Pri príležitosti 60. výročia vzniku denníka Új Szó usporiadalo vedecké sympóziu spojené s výstavou. Múzeum v roku 2008 vydalo prvý zväzok novej edície s názvom Acta Museologica Hungarica a slovenský preklad krátkej prózy Kálmána Mikszátha pod názvom Fešáci.

V regionálnych múzeách na južnom Slovensku sa v rámci múzejnej činnosti uskutočnili rôzne výskumy, expozície, výstavy a podujatia, vydali sa publikácie venované hmotným pamiatkam maďarského etnika na Slovensku.

Medzi najstaršie regionálne múzeá na Slovensku patrí múzeum v Komárne, ktorého názov sa dňom 1. januára 2008 zmenil na Podunajské múzeum v Komárne – Duna Menti Múzeum Komárom a pôsobí na území Nitrianskeho samosprávneho kraja. Spomedzi početných výstav usporiadaných v roku 2008 najväčší záujem zo strany návštevníkov a médií mala výstava Turci na Slovensku, usporiadaná v spolupráci so SNM v Bratislave a viacerými regionálnymi múzeami. Výstava Život a kultúra Avarov bola v priebehu roka prezentovaná v Tekovskom múzeu v Leviciach, Trábečskom múzeu v Topoľčanoch a Hontianskom múzeu a galérii Lajosa Simonyiho v Šahách. Múzeum pripravilo z vlastných zbierok výstavu o stredovekej vojenskej histórii pod názvom Ospevujem zbraň i rytiera, ktorú sprístupnilo okrem domácej pôdy i v Župnom múzeu Dušan Kunyho v Tate (MR). V oblasti dejín umenia sa v rámci samostatnej výstavy prezentovala tvorba Miklósa Jordána (1892 – 1977), ktorá bola sprístupnená verejnosti v období od 11. 4. – 14. 6. 2008. Mimoriadne bohatá bola výstavná činnosť v oblasti fotografického umenia, v rámci ktorej sa uskutočnili výstavy fotografií Istvána Tótha, Gyulu Tóthpála, Mihálya Esterházyho, Lászlóa Csukása, členov Fotoklubu Helios a Fotoklubu v Galante, Ladislava Eliáša, Tibora Vargu i ďalších. V hlavnej budove múzea sa uskutočnila prvá prezentácia celestiálneho glóbusu W. J. Blaeua z roku 1603 zo zbierok múzea s prednáškou o živote W. J. Blaeua a o reštaurovaní glóbusu. Dňa 3. 10. 2008 múzeum usporiadalo v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre a Trnavskou univerzitou v Trnave medzinárodný archeologický seminár pod názvom Archeologický výskum rímskeho kaštieľa v Iži 1978 – 2008.

V Múzeu Mikuláša Konkoly-Thegeho v Hurbanove sa otvorila expozícia astronomických a meteorologických prístrojov.

V Žitnoostrovnom múzeu v Dunajskej Strede sa uskutočnili jubilejné výstavy výtvarných umelcov Róberta Almásiho (17. 01. – 25. 02. 2008), Lajosa Szukakáleka (11. 09. – 11.10. 2008) a Gyula Bartu (16. 10. – 17. 11.2008).

Prioritnou úlohou Múzea Jána Thaina v Nových Zámkoch bola realizácia výstavy Núbia v časoch faraónov (České národné múzeum – Náprstkovo múzeum ázijských, afrických a amerických kultúr v Prahe) a jej bohatých sprievodných aktivít. Výstava sa uskutočnila v období od 10.10. – 31.12.2008. Ďalšia výstava pod názvom Vojná, ktorá zmenila Európu spracovala historické udalosti prvej svetovej vojny (03.04. – 28.06.2008). V rámci skvalitnenia kultúrno-výchovnej činnosti sa v múzeu usporiadalo 25 prednášok z rôznych vedných odborov, 4 vyučovacie hodiny pre žiakov ZŠ, 75 tvorivých dielní, témou ktorých bolo uchovávanie ľudových tradícií viažucich sa k Veľkej noci, Vianociam, k stavaniu mája, k jesennému zvykosloviu, k rozlúčke so školským rokom a pod.

Vo Vlastivednom múzeu v Galante sa v období od 21. 5. 2008 do 31. 01. 2009 sprístupnila výstava Svet detí anno... výber zo zbierok Múzeí župy Győr-Moson-Sopron doplnená s vlastnými zbierkovými predmetmi. K výstave bol vydaný katalóg.

V Mestskom múzeu v Štúrove sa popri iných prevzatých výstavách uskutočnili výstavy Salka v polovici minulého storočia (23.04. – 15.06. 2008) a Platobné mince dvoch tisícročí a iné platidlá (20.06. – 17.10.2008).

Tekovské múzeum v Leviciach v roku 2008 vydalo 7. číslo Zborníka Tekovského múzea v Leviciach.

V Hontianskom múzeu a galérii Lajosa Simonyiho v Šahách spomedzi dočasných výstav najzaujímavejšie boli výstavy z vlastných zbierok na témy: Život a dielo Lajosa Simonyiho, Šahy v 19. storočí, Drobné sakrálné pamiatky, Šahy na historických

fotografiách. V spolupráci s inými organizáciami sa tu zrealizovala aj konferencia o histórii bankovníctva v Šahách.

Novohradské múzeum a galéria v Lučenci sprístupnilo v roku 2008 výstavu z tvorby Bélu Bacskaiho (14. – 16.11. 2008). V novembri 2008 sa sprístupnil v meste Pamätný dom Gyulu Szabóa.

Stála expozícia Hradného múzea vo Filakove sa pod názvom „Stáročia Filakovského hradu“ otvorila 15. augusta 2008 na spodných troch podlažiach päťposchodovej batérievej veže hradu. Jej ústrednou témou je história hradu a mesta Filakovo od prvej písomnej zmienky po zničenie hradu tureckými, kuruckými a sedmohradskými vojskami v roku 1682. V období od 20. 6. – 31. 8. 2008 sa v Galérii Mestského vlastivedného domu vo Filakove sprístupnila výstava 100 rokov futbalu vo Filakove. V Bebekovej veži hradu sa v období 27.8. – 26.9.2008 prezentovala jubilejná výstava filakovského fotografa Pétera Kovácsa Garpa.

V Gemersko-malohontskom múzeu v Rimavskej Sobote v roku 2008 medzi najvýznamnejšie výstavy patrili: Ján Fábry – 100 rokov od smrti prvého riaditeľa múzea (18.1.2008 – 2.5.2008), Rimavská Sobota na starých pohľadniciach (2.5.2008 – 31.1.2009), Štítnická čipka – minulosť a súčasnosť (7.11.2008 – 9.12.2008) a Sklo zo zbierok Gemersko-malohontského múzea (2.11.2008 – 31.1.2009). Múzeum vydalo Zborník Gemersko-malohontského múzea GEMER-MALOHONT 4. 2008 (Zost.: PhDr. O. Bodorová) a Bibliografiu Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote za rok 2007 (zv.12 edície). Propagačný materiál múzea (informačné letáky v 10 verziách a 6 druhov pohľadníc) sa vydal v jazyku slovenskom, anglickom, nemeckom, maďarskom a rómskom. Múzeum v roku 2008 pripravilo nasledujúce semináre: seminár k stému výročiu úmrtia prvého riaditeľa múzea v Rimavskej Sobote pod názvom „Pamätný deň Jána Fábryho“ (19. 1. 2008), seminár „Archeologické výskumy v Gemi-Malohonte“ (22. 5. 2008) a seminár „Remeslo má zlaté dno, Tisovec“ (20. 6. 2008).

Banícke múzeum v Rožňave sa v priebehu roka 2008 úspešne prezentovalo doma a v zahraničí (Szeged, Bratislava, Banská Štiavnica) výstavami: Spomienky gemerského baníctva, Rožňavská metercia a Baníctvo vo výtvarnom umení. Zbierkový fond múzea sa obohatil s hodnotnými súbormi predmetov z oblasti výtvarného umenia (dokumentujúcimi život a dielo bývalého riaditeľa organizácie, maliara, grafika a etnografa Kolomana Tichyho) a ochrany prírody a jaskyniarstva z 19. a 20. storočia. V rámci spolupráce s múzejnými inštitúciami v Maďarskej republike sa realizovali výstavy Baníctvo vo výtvarnom umení (Békéšská Čaba 21. 1. – 27. 3. 2008, Pécs 28. 3. – 15. 5. 2008), Rožňavská metercia (Rudabánya 6. 3. – 31. 12. 2008), Štítnická čipka (Galéria Baníckeho múzea v Rožňave 8. 3. – 30. 4. 2008) a Ihla, niť, nožnice (Galéria Baníckeho múzea v Rožňave 4. 9. – 31. 10. 2008).

SNM-Múzeum v Betliari v roku 2008 vydalo publikáciu v slovenskom a maďarskom jazyku pod názvom Rady a dekorácie v zbierkach SNM-Múzea Betliar.

Východoslovenské múzeum v Košiciach vydalo v roku 2008 38. ročník zborníka *Historica Carpatica* a Katalóg cechových písomností zlatníckeho a striebrotepeckého cechu v zbierkovom fonde Východoslovenského múzea v Košiciach. Výstavy Albrecht Dürer a jeho doba a Majstri grafiky boli prezentované v múzeách v meste Nyíregyháza a Sopron (Maďarská republika).

Zemplínske múzeum v Michalovciach pripravilo jubilejnú výstavu o živote a diele T. J. Moussona. Baroková kazula zo zbierok múzea bola po náročnom reštaurovaní prezentovaná spolu s cyklom prednášok v priestoroch hlavného kaštieľa.

V dokumentácii hmotných pamiatok maďarského etnika na Slovensku vykonáva úspešné aktivity i Muzeologická spoločnosť na Matúšovej zemi so sídlom v Boldogu. V spolupráci s Fórum inštitútom pre výskum menšín v Šamoríne a Vlastivedným múzeom v Galante uskutočnila dňa 28. októbra 2008 konferenciu pod názvom: Musaeum Hungaricum V., Hmotné pamiatky maďarského etnika na Slovensku a ich múzejná dokumentácia, na ktorej odznelo 8 odborných prednášok pracovníkov pamäťových inštitúcií na Slovensku. Pre vedúcich domov ľudového bývania, obecných múzeí a zbierok miestnej tradície v maďarských regiónoch Slovenska Muzeologická spoločnosť usporiadala seminár Tradície a hodnoty VI. v Žihárči (17. 7. 2008).

V rámci dokumentácie hmotných pamiatok kultúry karpatských Nemcov na Slovensku sa v SNM – Múzeu kultúry karpatských Nemcov v Bratislave v roku 2008 zrealizovali výstavy na témy: Sídla na Slovensku obývané Nemcami na vojenských mapách 18. storočia (Bratislava 14. 1. – 2. 4, Kežmarok 20. 6. – 31. 8. 2008), Karpatský turistický spolok (Starý Smokovec 17. 1. – 23. 2. 2008), Premeny Zuckerman dľa (Bratislava 17. 5. – 31. 12. 2008), Vysoké Tatry štetcom a objektívom (Starý Smokovec 17. 1. – 23. 2. 2008, Usov, ČR 1. 4. – 20. 7. 2008, Zábřeh, ČR 24. 7. – 14. 8. 2008, Štíty, ČR 16. 8. – 31. 12. 2008) a Čarovný svet nití (Bratislava 1. 9. – 31. 9. 2008). Múzeum vydalo v slovenskom a nemeckom jazyku neperiodický zborník: Klein, B.: Sídla na Slovensku obývané nemeckým obyvateľstvom na vojenských mapách.

SNM – Múzeum židovskej kultúry na Slovensku vydalo v rámci edičnej činnosti 14. číslo zborníka Acta Judaica Slovaca a nasledujúce publikácie v slovenskom jazyku: Arnošt Lustig: Noc a nádej, Jozef Friedmann: Naša babička Cilka, Peter Frankl: Byť Židom, biť Žida. Odborní pracovníci múzea pripravili v roku 2008 vo výstavných priestoroch SNM v Bratislave tieto výstavy: Človek v krajine, krajina v človeku (21. 5. – 22. 6. 08), Izrael našimi očami (21. 5. – 22. 6. 08), Ľudia, cintoríny, fragmenty (9. 9. – 30. 9. 08). Výstavu pod názvom Riešenie židovskej otázky na Slovensku predstavili v období 26. 1. – 25. 2. 2008 v Strassburgu. V zahraničí a na Slovensku prezentovali i ďalšie výstavy, z ktorých najúspešnejšie boli: Izrael našimi očami (Poprad 3. 4. – 12. 5. 2008, Giraltovece 22. 9. – 20. 10. 2008), Chatam Sofer, Rím 15. 6. – 19. 9. 2008, Izrael objektívny tri generácií fotografů, Praha 28. 4. – 26. 10. 2008).

V SNM – Múzeu kultúry Chorvátov na Slovensku sa zrealizovali v sídle múzea v Devínskej Novej Vsi nasledovné krátkodobé výstavy: Vianoce v Devínskej Novej Vsi (1.12. 2007 – 10. 1. 2008), Život bobra IV (18. 1. – 31. 3. 2008), Telo – tvar (10. 4. – 31. 5. 2008), Chorvátsko-slovenská vzájomnosť v zbierke Branka Stapara (20. 6. – 31. 8. 2008), Vladimír Marek – Sandberg (10. 9. – 24. 11. 2008) a Paličkami a valcom k čipke (27. 11. 2008 – 31. 1. 2009). Vo výstavných priestoroch SNM (Vajanského nábr. 2, Bratislava) sa predstavila zahraničná výstava Nikola Tesla – Človek, ktorý rozsvietil svet (7. 11. 2007 – 31. 1. 2008). Múzeum vydalo informačný a metodický materiál v slovenskom, chorvátskom, nemeckom a anglickom jazyku.

Dokumentácia hmotných pamiatok rómskeho etnika na Slovensku prebieha predovšetkým v SNM – Múzeu kultúry Rómov na Slovensku so sídlom v Martine. V roku 2008 sa uskutočnil výskum na tému Proces sociokultúrneho vývoja Rómov v oblasti dolného Turca. V múzeu slovenskej dediny v Martine sa zrealizovalo podujatie Spoznajme sa – Te prindžaras. V Gemersko-malohontskom múzeu sa predstavila výsta-

va Rómski muzikanti Gemera-Malohontu (7. 2. – 19. 5. 2008), ku ktorej bol vydaný aj katalóg.

V SNM – Múzeu kultúry Čechov na Slovensku so sídlom v Martine sa v roku 2008 realizoval dlhodobý výskum na tému Analýza podielu Čechov na kultúrnom, hospodárskom a spoločenskom vývoji Slovenska. Vo výstavnom priestore múzea sa sprístupnila výstava Neznáme dokumenty (25. 11. 2008 – 31. 3. 2009).

SNM – Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku v rámci hlavnej vedecko-výskumnej úlohy Etnokultúrny vývoj Slovenska v stredoeurópskom kontexte a úloha národnostných a etnických menšín pri formovaní socio-kultúrneho prostredia Slovenska riešilo tieto čiastkové témy: Etnokultúrny vývoj Ukrajincov na Slovensku s akcentom na hmotné prejavy kultúry (Tradície pastierstva a ovčiarstva v oblasti severovýchodného Slovenska), Výtvarné umenie Ukrajincov po roku 1945 – Výtvarná tvorba Juraja Kresilu v rokoch 1955 – 2007 a Duchovná kultúra Ukrajincov Slovenska – Tradičná duchovná kultúra obce Hrabské. Zbierkový fond múzea bol obohatený o 102 ks predmetov z oblasti bytových textílií z 50. – 60. rokov 20. storočia, remeselnej a továrenskej výroby z 1. polovice 20. storočia a cirkevnej kníhtlače v starosloviencine z 17. – 19. storočia. Múzeum vydalo publikáciu Skanzen vo Svidníku. Sprievodca po národopisej expozícii v prírode SNM – Múzea ukrajinskej kultúry v slovenskom, ukrajinskom a anglickom jazyku. V priebehu roku 2008 sa vo výstavnej sieni uskutočnili nasledovné výstavy: 100 rokov organizovanej turistiky v Prešovskom kraji a 80 rokov Klubu slovenských turistov vo Svidníku (4. 12. 2007 – 24. 2. 2008), Svätá Hora Athos „Záhrada Presvätej Bohorodičky“ (14. 12. 2007 – 24. 2. 2008), Kraslice 2008 (7. 3. – 23. 5. 2008), Juraj Kresila – Osirelá paleta, výber z tvorby (21. 6. – 22. 10. 2008), Hladomor na Ukrajine 1932 – 1933 – Odtajnené dokumenty (21. 6. 2008 – 5. 11. 2009), Michal Hudák – Tajomstvo stromov (7. 11. 2008 – 2. 2. 2009).

Múzeum rusínskej kultúry na Slovensku so sídlom v Prešove vydalo v roku 2008 nasledovnú neperiodickú publikáciu v slovenskom jazyku: P. R. Magocsi: *Národ znikadiaľ* – ilustrovaná história karpatských Rusínov. Múzeum otvorilo svoju stálu expozíciu, ktorá obsahuje nasledovné tematické celky: Aktuálne knižné publikácie o Rusínoch a pre Rusínov, Moderné dejiny Rusínov na Slovensku, Rusínska identita vo svetle ikon a starých písomností v gréckokatolíckych a pravoslávnych cirkvách. Z dočasných výstav boli najpozoruhodnejšie: Portréty významných Rusínov z kolekcie: 100 významných Rusínov (február – október 2008), My Rusíni (01. – 15. 07. 2008), Ukážky remesiel Rusínov (september – december 2008), Podkarpatská Rus – fotografie Dušan Kyndrovej (október – november 2008), Život v obrazoch – Zuzany Osavčukovej-Hapákovovej (11. 12. – 31. 12. 2008).

Putovná výstava menšinových pracovísk SNM pod názvom Chute a vône Slovenska sa vo výstavných priestoroch SNM v Bratislave (Žižkova 16) sprístupnila 30. septembra 2008. Výstava predstavila tradície a špecifiká kulinárnej kultúry z hľadiska jednotlivých etník a etnických skupín žijúcich na Slovensku. Podujatie sa realizovalo v rámci dlhodobého projektu SNM v Bratislave pod názvom Múzea a etniká ako piaty tematický celok.

Resumé

Az írás beszámol a Szlovákiában élő nemzetiségek (magyarok, németek, zsidók, horvátok, romák, csehek, ukránok és ruszinok) múzeumi tevékenysége keretén belül a 2008-as évben megrendezett jelentős kiállításokról, kiadványokról, múzeumi gyűjteményekről és kutatási programokról. A pozsonyi Szlovák Nemzeti Múzeum hálózatában önálló intézményként működnek az egyes nemzetiségek múzeumai: pozsonyi székhellyel a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma, a Kárpáti Német Kultúra Múzeuma, a Zsidó Kultúra Múzeuma, a Szlovákiai Horvát Kultúra Múzeuma, túrócszentmártoni székhellyel a Szlovákiai Roma Kultúra Múzeuma és a Szlovákiai Cseh Kultúra Múzeuma, Svidníkben a Szlovákiai Ukrán Kultúra Múzeuma, Eperjesen pedig a Szlovákiai Ruszin Kultúra Múzeuma, amely 2008-ban megnyitotta állandó kiállítását. Ezen kívül a Szlovákiában élő romák kultúrájának múzeumi dokumentálásával a rimaszombati Gömör-Kishonti Múzeum és a homonnai Vihorlát Múzeum is foglalkozik. A Nyitrai Kerületi Önkormányzat területén működő komáromi Duna Menti Múzeum tevékenysége a magyarok tárgyi emlékeinek múzeumi feldolgozására irányul. Emellett dél-szlovákia magyarok régióiban működő regionális múzeumok (mint pl. a tóketerebesi Honismereti Múzeum, a kassai Kelet-Szlovákiai Múzeum, a rozsnói Bányászati Múzeum, a rimaszombati Gömör-Kishonti Múzeum, a losonci Nógrádi Múzeum és Galéria, az ipolsági Honti Múzeum és Simonyi Lajos Galéria, a lévai Barsi Múzeum, az érsekújvári Thain János Múzeum, a Galántai Honismereti Múzeum, a dunaszerdahelyi Csallóközi Múzeum, a Párkányi Városi Múzeum, stb.) foglalkoznak még a magyar kultúra tárgyi emlékeinek felkutatásával, feldolgozásával és bemutatásával. 2008. novemberében nyílt meg Losoncon a Szabó Gyula Emlékház. A Mátyusföldi Muzeológiai Társaság 2008. október 28-án a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézetben már hatodik alkalommal rendezett a szlovákiai magyarság tárgyi emlékeivel és ezek dokumentációjával foglalkozó konferenciát.